

ВЛАДИМИР ПОЛЯНОВ НА ТЕРАСАТА

chitanka.info

Къщата, издигната малко навътре от красивата желязна ограда край улицата, имаше висок приземен етаж. Отпред, на неговата височина, лежеше терасата. Няколко каменни стъпала с парапети, изработени в същата красива плетеница като на оградата, водеха към нея. Оттук през тежка врата се влизаше в преддверието на обширния, богато строен първи кат. В желязната дантелена решетка на вратата се преплитаха инициалите на собственика. А горе стърчеше балконът към полутаванските стаи, по чиито сводести прозорци винаги се виждаха саксии с пъстри цветя. Сега тази стара, красива за времето си сграда, но незагубила и през наши дни хубостта си като всички по-заможни къщи от някогашна София, стоеше заобиколена и засенчена от калканите на многоетажни, четвъртити и правоъгълни блокове. Човекът, който самотен се разхождаше по терасата, изглеждаше, че ходи по дъното на дълбок кладенец.

Навярно сте го виждали. Той се разхождаше, кажи-речи, всяка сутрин и късен следобед, особено през пролетта и през летните дни. Един посивял, леко прегърбен, небръснат от много дни стар човек, гологлав, с тъжни, задрямали очи, треперещи ръце и спънати стъпки на паралистик, загърнат в протърканото си палто.

* * *

Той се казваше Делчо Миков. Мнозина софиянци го знаеха още когато дойде от далечното средногорско село преди повече от половин столетие — веднага след Балканската война. Същото онова недодялано, малко изплашено, ниско плещесто момче с големи черни биволски очи, неподстригана гъста щръкнала коса и едва наболи брада и мустачки, облечено в протъркана шаячна дреха и шаячни панталони, напъхани в стари, доста големи за краката му войнишки ботуши. По това време не едно бедняшко дете доносваше такива неща. За своите ботуши Делчо наивно обясняваше, че останали от баща му, който се върнал ранен от войната и починал.

Тогава, подгонени от беднотията и нямането на село, всъщност доходха двамината: Делчо и приятелят му Методи — рус, тънък, висок, кокалест, с тежки пестници и грубоват глас, малко по-възрастен от него и по-образован. Единият носеше в торбата си свидетелство за

завършено четвърто отделение от основното училище, а по-големият имаше прогимназиално образование.

Изглежда, че в София чакаха Делчо, защото той веднага се нареди като прислужник в книжарницата на един техен съселанин, отдавна станал столичанин. Методи ходи известно време без работа и тъкмо свърши парите си и се чудеше какво да прави, прие го да чиракува в една печатница. Но двамата още от първия ден се наредиха в обща квартира, за да им бъде по-евтина. Пък и нали бяха приятели — не искаха да се делят, особено по-малкият. Той все се озърташе из софийските улици със своите големи черни очи, сякаш се боеше от нещо, или спираше поглед, защото проучваше нещата, които му се изпречваха на пътя.

Столицата по това време изглеждаше замайващо голяма за момчето от средногорското селце. Голяма и много красива, макар не всичко в нея да беше уредено както трябва, някои улици да тънеха в кал и прах и къщите по тях да изглеждаха съвсем като по селата, дори по-бедни и опърпани. Квартирата на двете момчета се намиреше тъкмо в тия градски окрайнини. Но оттам до центъра минаваше трамвай. Много пъти Делчо се качваше от тяхната спирка и пътуваше до оня кръстопът, дето почваха настланите улици с жълти плочки. Тука той слизаше и тръгваше към площада с кръглият каменен водосток. Откъм гърба му оставаше високото здание с часовника на върха, а отпред се появяваше голямата желязна врата на двореца с двете караулни, дето стояха неподвижни часови с пушка в ръка.

Зад тази врата се виждаше дворцовата градина и самият царски палат. Делчо знаеше, че бяхме победили турците през Балканската война, знаеше за отминалата като чума Междусъюзническа война, когато сме загубили всичко постигнато. Гледаше царския дом и искаше да види онзи, който живееше там и когото всички сочеха като виновник за злините, сполетели България. Иначе от злините той нищо не виждаше и трудно можеше да разбере в какво се състояха те. Красиви и богати къщи окръжаваха площада. По която улица встрани да погледнеш, все същите богати къщи се редяха. А между тях — ресторанти и кафенета, дето лакомо ядяха и пиеха, смееха се и приказваха много издокарани хора. Около обед, като тръгнаше от площада по булеварда надолу към голямата черква със златните кубета и край паметника с железния конник и жената с разперените крила,

попадаше във върволицата от красиво облечени и добре охранени мъже и жени, които се шляеха от двореца до паметника и обратно. Тогава съвсем загубваше представа в какво можеше да се състоят причинените злини.

С трамвая той трябваше да се вози и всяка сутрин от квартирата до работата си. Много пъти с него се и връщаше в края на деня. Но невинаги, защото твърде не му стигаха парите и като помисляше за злините, които наистина съществуваха в живота, той не ги виждаше в другите, а най-много около себе си, в своя живот и в живота на съквартиранта и приятеля си. Вечер те стояха по-често вкъщи. Делчо ще пригответи нещо за ядене. От колбасницата на Докузанов, за която веднага научи де се намира, купуваше я недоизгризани кокали, я някой евтин салам и правеше чудесни яденета. В това време Методи четеше на глас някоя книжка. В печатницата, дето работеше, освен вестници печатаха и разни книги. Момчето избираше захвърлени, изцапани коли и си подреждаше от край до край книгата, която му се искаше да прочете. Книгите ставаха все по-голяма слабост за Методи. Той четеше още на село в читалището. Но сега особено се отдаде на тая своя слабост. Когато нямаше книга или газта в лампата беше свършила, високият русокос младеж говореше, разказваше на приятеля си какво е работил, с кого се е видял, какво е чул. В тъмното гърлестият му глас бълбукаше приспивно и Делчо чувстваше, че може да заспи, но не заспиваше. Защото Методи винаги разказваше живи, увлекателни работи. Най-често му говореше за собственика на печатницата. Той бил от някакво подбалканско градче и дошъл в столицата като тях, още момче. Отначало дълго слугувал в някаква печатница, метял и почиствал помещението, миел буквите и пресите. После работил в книговезницата. Най-сетне започнал словослагателска работа. Но още преди да научи да набира буквите, открил друга майстория и особено се харесал на господаря си. Той започнал да се явява на урежданите търгове за отдаване на печат от разни учреждения на потребните им книжа. Какво правел, какво струвал, не се знае, но често тъй нареждал, че нему възлагали поръчките. А с тях към печатницата потекли и печалбите. Господарят му бил доволен и предволен. Не могъл обаче да го задържи при себе си. Открил тайната на печалбите, младият човек скоро сам си отворил печатница и оттогава станал първият печатар в града.

Методи разказваше тия неща преднамерено и не с възхищение, а с едва сдържана ненавист към хитрия си господар. Дошъл с Делчо в града да си оправят живота, да си вземат хляба в ръцете, ако може да започнат да печелят и дори да забогатеят, той бе научил по тоя път някои тайни. Сега искаше да покаже как и откъде, по какъв мръсен начин някои хора трупат богатства. Беше чел и разни книжки, говорил с приятели и откритата тайна го вълнуваше. Делчо също се вълнуваше, но съвсем другояче. Той слушаше разказите на приятеля си и мислеше за хората от хубавите къщи, които се шляеха изконтени по булеварда с жълтите плочки или седяха, ядяха и пиеха по красивите ресторанти и кафенета. Той не беше виждал господаря на приятеля си. Когато поиска да си го представи, видя го като един от хората по булеварда или като онези, дето седяха доволни по ресторантите. Тези хора, открили тайната как да печелят повече пари, та да си градят хубави къщи, да се разхождат охолни, изконтени по булевардите, да ядат до насита по ресторантите, поразяваха въображението му. Мине не мине време, той все ще подсети съквартиранта си да му каже още нещо за забогателия печатар. Слушаше със затаен дъх, преценяваше всяка подробност от сложните постъпки на този човек, в резултат на които са потекли поръчките и печалбите към печатницата. И докато у приятеля му все повече растеше презрението и омразата към лесно забогателите хитреци, у Делчо растеше възхищението.

* * *

Скоро Методи се увлече по други въпроси и вече разказваше за разни събрания и съюзи, за свои другари, които му казали това или друго. После започна да носи и да чете малки книжки, разни речи на оратори от събранията, които посещаваше. Делчо едва разбираше за какво се касае. Не че бе по-глупав от приятеля си, а защото слушаше разсеяно. От ума му не излизаше мисълта за забогателия печатар и за неговата тайнствена майстория. Момчето също имаше господар и човекът припечелваше доста. Но с печалбите си той едва преживяваше, не му оставаше никакво време да тръгне да се разхожда по булеварда, а и кой знае дали би могъл някога да си направи къща. Още живееше със семейството си под наем. Делчо искаше да разбере

какво чудо е направил забогателият печатар, какво чудо правят и всички други като него, та тъй лесно им тръгва всичко. Стръвно душеше, преценяваше, съобразяваше, защото, ако му се искаше нещо, ако мечтаеше за нещо най-хубаво, то бе да стане като един от тези хора.

Едва бяха минали две години от Балканската и Междусъюзническата война, и в света пламна нова война. Тя загоря и загърмя доста далече от страната ни и българското правителство обяви, че няма да влезем в нея. После то сметна, че войната приближава твърде близо до нас, и уж за да се запазим, обяви въоръжен неутралитет и свика запасните в казармите. Всъщност властта измами народа, като го натика в казармата и го подчини на войнишката дисциплина, а няколко месеца по-късно го поведе в окопите да се бие наред с германците срещу целия свят. Всички смятаха, че се прави глупост, ама това не помагаше. До Делчо пак стигнаха приказки, че за всичко уж бил виновен онзи, който живееше в двореца на площада с жълтите плочки, защото искал да отмъсти на коварните си съюзници от предишната война. Нещо друго отвличаше вниманието на момчето и много не се занимаваше с този въпрос, още по-малко с войната.

Неговият господар отиде в казармата, а оттам на фронта. Ала не затвори книжарницата. Остави я на слугата си с всичката стока. Делчо трябваше да продава, да поддържа колкото може с нова стока търговията, както и да дава каквото спечели на семейството на заминалия, след като удържи своята заплата.

В книжарницата имаше задна стаичка, която служеше за склад. През единственото прозорче с решетка едва влизаше въздух. Делчо веднага се премести да живее в тази стаичка. Тъй нямаше да плаща наем и да харчи пари за трамвая, а щеше да бъде близо до поверения му дюкян.

Войната трая повече от три години. Делчо поведе работата и можа да научи много тънкости в търговията. Продаваше наличната стока, ходеше по складовете да доставя нова стока. Тъй той узна колко струва доставката и колко се печели при продажбата. Направи познанства, разбра, че има различни складове и всеки продава на свои цени. Откри, че може да се спечели повече, ако вземе стока от този, а не от друг склад, че може да увеличи продажната цена на някои

предмети, ако се добави нещо, макар и незначително, било към тетрадката, към молива или към папката. Нищо и никаква машинка, етикетче, украса — и вече е оправдано да се иска по-висока цена от купувача. Разбра още, че ако вземе наведнъж повече стока от склада, може да прави известен отбив от цената, а същевременно, ако не продава днес тая стока, а почака до утре, до другиден, когато тя свърши на пазара, може да иска от купувача друга цена — два, три пъти по-висока, отколкото иначе се продава.

Това нахлуване в тайните на търговията и печалбата изостряше всичко у него. Отначало го преживяваше като вълнуващо пътуване в непозната страна. Радваше се, че прониква в тайното и неизвестното. Скоро то стана стръв, жажда да постигне резултата. Струваше му се, че тъкмо тъй са печелили пари всички ония богати и охолни хора от булеварда с жълтите плочки и от хубавите къщи. Вечер броеше парите в касата. На края на всеки месец пак ги броеше. Печелеше доста, но нещо огорчаваше радостта му пред купчината пари. Така да печелеше и десет, и двадесет години, пак не би могъл да заприлича по възможности на някои от хората, чиито богатства пресмяташе и на които искаше да подражава. Ставаше му ясно, че той не е достигнал до всички техни тайни по пътя на печалбата.

В началото на войната Методи, приятелят му, също още не бе на възраст, за да го вземат войник. Той бе напуснал старата квартира и живееше недалече от книжарницата. Тъй, често двамата приятели пак се събираха. Младият печатарски работник продължаваше да се занимава с книжки и приказки. Говореше много хубаво. Синеок, строен, беше станал приятен млад мъж с руса коса и вече наболи мустачки. Само парите не му стигаха и все още ходеше с дрехите от някога. Кой знае дали за това, или по друга причина, през тия дни той често ставаше доста хаплив. Не харесваше никак постъпките на съселянчето си.

— Какво? Ти искаш да станеш спекулант?

И започваше да разправя за богатите хора. Не виждаше нищо добро в тях. Богатствата им идели от кражби, от нечестни сделки, от използване на работниците, които работят за тях. За да докаже до каква престъпност стигат те, прочете на Делчо някакво съобщение от един вестник за лаком търговец, който успял да изнесе за Турция два вагона фасул. Когато хората у нас получаваха дажби хляб и по шепя някои

други продукти и гладуваха, въпреки забраната за износ на храни, този търговец, без да мисли за никого, с подкупи, с кой знае какви още хитрости успял в безсъвестната си работа. Прочете и за друг, не помалко хищен търговец, който доставил прогнил шинелен плат и мукавен гьон за ботуши на войниците, които мръзнеха на Солунския фронт. Делчо не слушаше какво му разправяше по-нататък приятелят. Стоеше стъписан пред новото откритие, което беше направил по пътя на печалбата, пресмяташе какви пари можеха да се печелят с такива хитро скроени похвати. А приятелят му наскоро отиде войник. Няколко месеца по-късно се обади с едно кратко писъмце от фронта край Дойран.

* * *

Делчо продължаваше работата си в столицата. През тази война не затвориха училищата. Книжарницата работеше добре. Само все по-рядко се намираще стока по складовете. Младият търговец беше предвидил и натрупал запаси. Той виждаше, че може да изкара доста пари, и търгуваше, без да се безпокои, че някой ще го нарече спекулант. Пък и не разбираше добре думата — особено тъй, както я тълкуваше Методи. Търговецът предлага, купувачът купува. Всеки с ума си решава. Какво има тука толкова! Друго го занимаваше и смяташе, че има право да го направи. Откак беше заминал господарят на книжарницата, стоката, оставена от него, се продаде. Делчо отдели парите, изкарани от нея, и ги внесе в една банка на името на съседнина си. Оттука нататък той търгуваше за своя сметка, като само продължаваше да дава на семейството на заминалия на фронта месечна издръжка. Работите му се очертаваха от хубави по-хубави, но той не се много въодушевяваше. Всичко, което постигаше, все още му се виждаше малко, дребно. Не като онова, постигнато от ония търговци, които са изнасяли вагоните фасул и доставяли на войската ботуши с мукавен гьон. Разбира се, съвсем не му се искаше да направи като тях, съзнаваше, че такава търговия е долна работа, но същевременно му ставаше ясно, че има неща, има майстории, които той още не е прозрял и с които хората печелят не трохички, а милиони.

От фронта идеха все по-лоши новини. Не вървеше добре и животът в тила. Храната ставаше все по-оскъдна, а каквото се яви на пазара — скъпо. Ограничиха още повече дажбите хляб, масло, месо. Един ден от село дойде стар селянин, роднина на Делчо, и донесе в книжарницата десетина кила месо от теленце, както той каза. Момчето разбра, че месото съвсем не е телешко, а от някое старо говедо, а може би и от кон, но един-двама клиенти, които се намираха в магазина, веднага се нахвърлиха да купуват. Сега Делчо разбра още един начин за печелене на пари. Веднага уговори със стареца пак да донесе нещо от село.

* * *

Оголели, изгладнели, прогледнали за страшната истина какво става, войниците от фронта след един безнадежден бой, останали без снаряди и куршуми, напуснаха окопите и тръгнаха към София със закани да търсят отговорности от управници и спекуланти. Делчо чу за втори път думата и разбра какви луди пари са печелили хората с всякакви покупко-продажби. Неговата работа беше нищо в сравнение с тяхната. Той остана да дочака войската спокоен. Но младият търговец излизаше от войната пълен със знания как могат да се печелят пари. Смяташе при пръв удобен случай да опита нещо по на едро.

Когато фронтовакът книжар се завърна, той му предаде парите за оставената от него стока, а каквото беше доставил за своя сметка, пренесе в ново помещение, дето сложи фирма с името си. За даваната от него издръжка на семейството в продължение на три години не отвори дума. Старият книжар остана доволен, смяташе дори, че и той излиза с печалба.

Така Делчо на двадесетгодишна възраст стана собственик на своя книжарница с няколко рафта стока и доста спестени пари. Най-важното — с много връзки и доверие по книжарските складове, дето бяха почти забравили стария книжар и много харесваха отракания млад човек.

Методи също се върна от фронта.

Не му бе твърде провървяло. Той беше съден с група свои другари от военен съд заради някакви прояви на бойната линия. Едва

се отърва от това, без да му мисли много, участва в похода към София на разбунтуваните войници. На последната станция пред столицата едва не го убиха, когато германска артилерия започна да стреля по техния влак. Безпомощни пред правителствените сили, бунтовниците се предадоха. Съблякоха им войнишките дрехи и голи ги пуснаха да си вървят по домовете. Методи, постигнат от същата участ, потропа в квартирата на своя приятел. Сега Делчо живееше в задната стаичка към собствената си книжарница. При него нямаше място за пострадалия фронтовак. След като го облече, той веднага му намери стая в квартала около Руския паметник в една стара, порутена бедна къща.

От оградата на тая къща започваше поле. В далечината се издигаше Витоша. Методи заживя доста трудно. В печатницата, дето работеше, преди да отиде на фронта, не го приеха. Не че нямаше място. Малката някога печатница сега беше разраснала, сякаш войната не я бе изтощила, а надула със сили. Над едноетажната предишна сграда стърчеше цял нов обширен етаж за словослагателите. А в някогашния приземен кат, дето преди се сбутваха всички машини, словослагатели и книговезкото, тракаха сега само машините, които от две бяха станали пет. Собственикът по-рано работеше наред с всички. Сега той седеше в нарочно изградена канцелария.

Когато видя някогашния си работник, посрещна го с кисела усмивка. Той беше чул за проявите му на фронта и отказа да го приеме при себе си.

Освен за квартира Делчо трябваше да се грижи за останалия без работа приятел и да не гладува, макар че той ходеше тук-таме, копаеше канали, хамалуваше и чак до глад нямаше да стигне.

Методи не гледаше в какъв хал е, а се бе загрижил за новоизпечения търговец.

— Отде толкова пари? — питаше той. — За мене да харчиш, своя книжарница да отвориш, охолно да живееш? Наследство няма от кого да получиш, да не си откраднал?

Делчо му поразправи нещичко.

— Какво! — възмути се приятелят му. — Станал си, значи, спекулант, наредил си се с мошениците и хищниците!

Но не скочи да го напусне, а започна да му говори, викаше го при себе си, караше го да зареже всичко и да се отдаде на делото. Не бе

мъчно да се разбере какво дело имаше пред вид. Делчо вече беше чувал за съществуването на партии и за хората, които се борят за нов порядък в живота. Известно време той продължи да се грижи за приятеля си, но избягваше да ходи при него много често. Нямаше нищо против бедните и онеправданите да спечелят правото си в живота, но той не искаше да се забърка с тях, макар Методи да му казваше, че неговото място е тъкмо при тях.

Не му трябваша никакви партии и никакво дело. Беше настъпило времето, през което той можеше да използва всичките си набрани през войната знания как се печелят пари. Уж държавата пъшкаше, охкаше под струпаните над нея всички злини след нещастно завършилата война, а в същото време всеки ден никнеха ресторанти, кабарета, оперетни театри, акционерни дружества, банки. Видимо много хора богатееха, дигаха къщи, купуваха скъпи мебели и пиеха и гуляеха от сутрин до късно среднощ. Явно имаше нещо гнило в този привиден разцвет на живота, защото често банки и акционерни дружества фалираха, често вече богати хора внезапно изнасяха къщите си и скъпите си мебели на разпродажба и тръгваша с оръфани дрехи, но другите продължаваха с развети платна по задухалия вятър в морето на търговията и измамничеството, обзети от стръвта за печалбата. В това море заплува и Делчо, жаден да достигне до богатства не по-малко от всички други спекуланти на епохата.

* * *

Минаха десетина години. Делчо, вече зрял мъж, търгуваше, печелеше, трупаше пари. Методи лежа в затвора и пак се върна в стаичката си в малката къща на края на града. Приеха го и на работа в една печатница за кратко време. После отново трябваше да лежи в затвора, докато най-сетне започна да води някакъв неясен, тайнствен живот.

Делчо стана още по-предпазлив с него, пък и нямаше много време, но все пак не го забравяше. Чувстваше го близък, сраснал с него, не можеше да го откъсне от сърцето си, жалеше го. Ако не беше се отдал тъй глупаво на опасните работи, които вършеше, от него можеше да излезе не по-лош търговец, защото не беше ли винаги той

по-умният и по-образованият. Воден от тези си чувства, понякога проверяваше в квартирата му да разбере къде е — дали в затвора, или свободен.

Бяха вече прокарали наблизо улица, а по нея дълга алея с кестенови дървета. Зад малката къщичка, в полето, се виждаха нови безброй още сгради на заселените след войната прокудени българи. Но зад тях стърчеше, зелена, свежа като окъпана, Витоша, ширеше се синьо небе. Изгледът пленяваше със своята красота. Делчо реши да си купи тука наблизо място и да си построи къща.

Така изникна домът с красивата желязна ограда и широката тераса отпред. Сградата се появи на ливадата, покрай която минаваше улицата с кестеновата алея. Недалече встрани се намираще порутената бедна къщичка, дето живееше Методи, а отзад — бежанските, набързо построени къщурки. Постройката на забогателия книжар изглеждаше като дворец в околния бедняшки простор. От прозорците на този дом, от която и страна да насочеше поглед, Делчо можеше да вижда било града или свежата кестенова алея, или Витоша и Люлин. Слънце и чист въздух го обливаше отвсякъде и правеше всичко по-радостно и по-красиво. Тука, в този дом, той се ожени и заживя като охолен, богат човек, макар да беше още твърде зает с работите си. Към къщата по това време не бе достроен и уреден само горният полутавански етаж.

* * *

От време на време Методи се появяваше в съседната малка колибка. Идваше и при приятеля си. Когато Делчо започна да гради големия си дом, неспокойният някогашен фронтовак го попита:

— Защо ти е? Все още много работи не можеш да разбереш!

А когато влезе във вече издигнатия малък дворец, каза:

— Хубаво! Така трябва да живее човек! Но не се ли стесняваш, като погледнеш наоколо?

— Наистина не те разбирам! — най-сетне възрази Делчо. — Аз работя и печеля!

— Всички искат да работят и печелят, но малцина успяват! — обясни му Методи ласкаво. — Ти се делиш от хората. Не вървиш с тях!

— Искаш ли да изпием по един хубав коняк? — запита усмихнат Делчо. — А после ще те взема да се поразходим.

Отстрани на къщата през двора, от уличната ограда навътре, минаваше бетонна пътека към дъсчения гараж, а вътре вече стоеше един четириместен „Форд“. След като изпиха коняка, качиха се на колата и Делчо подкара по шосето към Княжево.

— А какво ще правиш един ден? — внезапно запита седналият до него Методи.

— За какво става дума? — погледна го бързо и учуден Делчо и пак отпрати поглед пред себе си по шосето.

— Когато ония, от които ти днес се делиш, излязат напред! — добави приятелят му.

Делчо не се обърна да го погледне повторно. Едва сдържащ гнева си, гледаше пред себе си. Стигнаха Княжево. Сега чак той запита:

— Какво се все с мене заяждаш! Какво толкова съм направил! Вие си дрънкате, а животът си върви. Да не искаш да се върна на село и да хвана ралото. Аз искам да живея, и добре да живея!

Седнаха в една градина-бирария, пиха, закусиха и си тръгнаха обратно. Когато в София Делчо спря, за да слезе приятелят му, този взе ръката му и топло, другарски му заговори:

— Ела с нас! Ти не си милионерски син, нито син на чокоин, а на беден орач, дойде от беднотията като всички ни. Човек трябва да изхожда от чергата си и да върви с онова, което се развива, а не което се изчерпва. Не се дели! Трудно ще бъде, но не се дели! Ела с нас! Това сегашното е временно!

Делчо изтегли ръката си. Сбогува се хладно и подкара колата.

* * *

От този ден Методи изчезна. Скоро започна и новата европейска война. Понеже България не воюваше, а само обслужваше едната страна от воюващите, беше настанало невиджано време за способните хора като Делчо. Сега той се занимаваше с всичко — беше книжар и издател, търгуваше с пулпове, произвеждаше кожухчета за немската войска в Русия. По всички тези пътища течаха пари към него. Той доустрои къщата си, като уреди и горния етаж, който свърза от хола

долу с една красива вътрешна стълба. В гаража му влезе нова луксозна кола вместо стария „Форд“. Познат архитект му каза нещо за неподходящите мебели в къщата. Без да се поколебае, бързо си набави други, изхвърли старите. Делчо имаше вече вкус. Мъчно се задоволяваше с обикновеното. Освен с приятеля архитект дружеше с доста хора из всички среди, от които зависеха работите му, а по-късно добави към тях и познанства с хора, които просто му харесваха или ласкаеха със своето положение и име честолюбие то му. Гости често пълнеха къщата му. А в нея постоянно се внасяха нови неща.

През тия години, в които Делчо смяташе, че е достигнал върха на своите търговски и обществени успехи, той често се замисляше за онова, което му беше казал изчезналият Методи. Какво значеха приказките на приятеля му, имаше ли някакъв смисъл в тях? Забогателият търговец не беше скъперник. Като не можеше да срещне Методи, често канеше други приятели, за които знаеше, че живеят притеснено, и по всякакъв начин ги подпомагаше. Набраха се около неговото издателство и доста бедни писатели. Разбира се, той печелеше, като издаваше книгите им, но не се стискаше да ги покани на някой обед, да им даде аванс или заем. И отново се връщаше към думите на Методи. Все още не можеше да разбере техния истински смисъл. Смяташе, че върши това, за което е способен, и че осъществява пълноценно живота си както лично за себе си, тъй и за околните. Смяташе, че не той, а Методи се дели от хората. Преценяваше, че не той, а приятелят му се е заловил за временното. Къде беше отишъл той, какво вършеше? Вървеше срещу всичко, което правеха хората. Дочуваше това-онова и му бе ясно какво ще стане на края. Дори когато между техни общи познати се понесе слухът, че Методи е убит някъде из балкана, той помисли, че е настъпил краят.

— Ето! Погуби живота си за луди работи! — каза той.

Излезе лош предсказвач.

* * *

Над столицата залетяха бомбардировачи. А съветските войски вече приближаваха към границата ни. Ставаше все по-ясно, че и тази

война ще свърши за нас не по-добре от предишната. Отново щяхме да се намерим на битата страна.

Ала из народа бяха се набрали сили. Те дадоха друг ход на събитията.

Преди да настъпи денят на разгрома, тези сили неочаквано се явиха като съдници и създатели на нещо, което не е било. Първото, което те направиха, бе, че въвлякоха цялата страна в борбата, която открито и подмолно водеха дотогава.

През тия дни в съседната малка къщичка се появи Методи. Той наистина е бил ранен, но не и убит. Сега вече не се криеше. Но потънал в някаква огромна деятелност в града, много рядко можеше да се види.

Делчо не прекъсна работата си около пулповете и производството на кожухчета. Само че сега не доставяше стоката на германците, а на нашите военни складове. Никак не съжаляваше, дори се радваше. Някак по-лесно вървеше с нашите, пък и все пак хранеше вече и топлеше български момчета.

Неприятностите започнаха, когато войната свърши. Доста се пообиди. Поискаха му един ден обяснения за неговата деятелност като германски доставчик и нарекоха работата му вражеска.

— Мене не са ме интересували германците, а кой купува! — помъчи се да обясни той.

Въпросът се затегна доста. Просто му олекна, като видя, че всичко ще свърши с това, че трябва да затвори предприятията си за пулпове и кожухчета и да предаде инвентар и печалби на държавата.

Останаха му книжарницата и издателството, а те вървяха добре. Той се установи при тях с истинска любов. Върху им не можеше да падне никакво петънце. Те бяха чисти негови рожби, докато кожухчетата и пулповете наистина бяха някаква мръсотия, по която се увлече в устрема си към печалбите. Оставиха го обаче да се радва на скъпите си рожби и да печели от тях само няколко години.

Неочаквано една сутрин държавни служители дойдоха в тези предприятия, взеха ключовете от касата и книжата, изслушаха обясненията му за всички текущи работи и сметки и му казаха, че може да остане като служител в предприятията, но да забрави, че е бил някога техен собственик.

Той си отиде вкъщи.

* * *

В обширния, богато нареден дом беше приятно. Той тръгна из него замислен, угрижен. Жена му, децата тревожно го гледаха. Той не казваше нищо. Вървеше из стайте, чиито врати към хола стояха отворени, вървеше и все мислеше. Той познаваше хората, които дойдоха неочаквано и в името на своите закони издаваха разпоредбите и решенията си, търсеха вина в този и онзи и съдеха. Той знаеше за промените, станали в управлението на страната, и кои вършат всичко и от името на кого. Но той не наричаше с имената им никой, защото не мислеше за представителите на новата власт, тъй както всеки друг гражданин мислеше и ги назоваваше. За него всички тези хора със суровите изисквания му бяха близки, както му бе близък приятелят, с когото някога тръгна от село, презрашил бедняшката си торбичка, да си търси късмета. В града се разделиха, но той смяташе, че вървяха към една цел. Очакваше, че могат да тръгнат отново заедно. Учудваше се, като не получаваше разбиране и съчувствие. „Защо? — питаше се. — Не съм ли аз един от тях. Не ровех ли цял живот като къртица пътя, да се измъкна от беднотията, от която идат и те?“

До него долитаха слуховете за дейността на новите хора. Из страната бяха тръгнали работни бригади, преобразяваха всичко. Не спираше и възстановяването на разрушената столица. Той обмисляше какво да започне, как да се включи в общата работа. Виждаше се обкръжен от чужди, непонятни за него неща. Той нямаше образование и друго знание. Знаеше само да търгува и печели. Това бе научил, откак дойде в големия град. Около него кипеше неспирната дейност, но никой не го потърси, не го повика за нещо. Помисли по едно време да се върне на село, да закупи имоти и да започне работа, която също познаваше. Тъкмо тогава по селата започнаха да образуват големите кооперативни блокове. Нямаше вече от кого да купи земя. Отново той се изпречи пред нещо чуждо и непонятно за него. Остана в София.

Богато уреденият дом единствено му създаваше увереност, че още живее в своя свят. В него имаше светлина, въздух, от която страна да погледнеше. Изхвърленият от живота човек намираще някаква

опора. Никак не предчувстваше какво ще стане по-нататък. И ето неочакваното започна.

* * *

Откъм южната страна на къщата му, там, дето се намираще къщичката, в която живееше Методи, струпяха материали да градят голям жилищен блок. Още докато се проектираше и за сградата само се говореше, Делчо потърси приятеля си, за да разбере какво става и да протестира. Искане да засенчат слънцето в дома му, да му затворят изгледа към Витоша. До Методи не можа да стигне, защото не знаеше де да го търси. Отиде в архитектурната служба в общината. Обясни му: кварталът се преустройва, както цялата държава се преустройвала и изграждала, къщите по улицата с кестеновата алея ще се строят калкан до калкан в редица по дължината на улицата. Засега неговият дом оставал на доизживяване.

— Това добре, но слънцето, изгледът към Витоша... — жално говореше той.

— Какво да се прави! — свиваше рамене архитектът. — На вас откъм юг се отнема слънцето и изгледът на Витоша — така е попаднала сградата ви — но с жилищния блок се дават на десетки семейства удобства, слънце и изгледи!

На Делчо му се видя неудобно да възрази срещу възможността за десетките семейства. Започна да вижда по-ясни неща в стремежите на хората, които влязоха в живота и взеха всичко под своя разпоредба. Но не мина много време, отново го засегнаха. Откъм западната страна, досами къщата му, започнаха да строят друг жилищен блок и му затваряха изгледа към обширното море от бежански къщи и красивия простор към Люлин. Помисли да отиде пак в архитектурната служба да се оплаче. Вече не му се виждаше неудобно. Все пак се отказа.

„Ще ми кажат, че нови десетки семейства получават слънце, удобства и красиви изгледи!“ — помисли и не отиде.

Остана само с огорчението, че не всичко върви, както си представляваше.

А ето че скоро струпяха материали и започнаха да копаят за нов блок откъм северната страна на къщата му. Вече го заобикаляха от две

страни големите многоетажни жилищни блокове. Нямаше юга и Витоша, нямаше изгледа към Люлин. Сега му затваряха изгледа и към голяма част от града. Всичко това, което Делчо с такова удоволствие ползваше и му се радваше, се даваше на настанените в жилищните блокове.

— Добре, а какво ще остане за моя дом? — преценяваше той сега. — Аз изключен ли съм от грижите?

Не беше изключен. Но общият план преустройваше улицата, без да го пита кое му харесва. Някаква друга преценка решаваше. Свикнал да мисли само за себе си, вече нищо не го подсещаше за нуждите на семействата, за които бяха му говорили.

— Аз съм преследван! — реши той.

Започна да грохва, да се отчайва, да губи съпротивителни сили, обзет от чувството, че е попаднал в безизходица. Вече все по-рядко излизаше от къщи. Нямаше къде да ходи. Работилниците, книжарницата, издателството не съществуваха. Беше му особено тежко, защото през тия дни вече и никой не дохождаше в къщата му. Нито бедните писатели, нито приятелите търговци и собственици на книжарски складове, нито големците, с които дружеше, а той бе натрупал доста години, чувстваше се уморен, огорчен, без радости и желаня. Понякога ще чуе веселата глъчка на своите деца и другарчетата им, събрани в затъмнения двор. Струваше му се сън, нещо не от живота, в който живееше. Единствено му оставаха в този живот неговите мисли и преценки. Градът се строеше и хубавееше. Хубавееше и всичко друго — шосета, улици, градини, предприятия, железници, трамваи, автобуси. Как би заживял той в тоя нов порядък! Някога печелеше и винаги си пожелаваше да отиде в една такава уредена и красива страна. Какво бе станало, че той не може да се радва сега на разцъфтяващия наоколо живот? Каква е вината му? Той тръгна от село, дойде в града и със собствения си ум, прозорливост и здрави ръце завладя приказната крепост, нейните богатства и възможности. Несъмнено, сбъркал бе някъде, та днес е сам, изоставен от всички, непотребен никому!

За няколко години наоколо изникнаха всички предвидени блокове — многоетажни, огромни. Те виснаха над къщата му с калканите си, прозорците, балконите. Закриха изгледите, светлините на града, красотата на Витоша и Люлин. Отвъд кестеновата алея по

другата страна на улицата също щръкнаха туловищата на тежки жилищни блокове. Над къщата му остана само късче небе, а тя потъна като в кладенец.

Делчо получи мозъчен удар. Дълго лежа, докато дойде малко на себе си. Когато стана и тръгна, трябваше да тътри единия си крак. Но той искаше да ходи. Нямаше сили да отиде някъде далече. Тръгна по терасата, която стоеше като гладко дъно на кладенеца. Всяка сутрин и късен следобед той се разхождаше по това дъно с тъжни, задрямали очи, леко треперещи ръце и спънати стъпки на единия крак.

Съзнанието му не беше засегнато. Докато пристъпваше по терасата, той често си спомняше разходката до Княжево с Методи преди години и какво му говори тогава старият приятел.

„Ти се делиш от хората! — прозвучаваха забравените думи. — Не вървиш със своите, с тези, към които принадлежиш! Какво ще правиш един ден! Когато ония, от които днес се делиш, излязат напред!“

Винаги му е било ясно за кои говореше тогава печатарският работник. Спомняше си и последните му думи:

„Ела с нас! Ти не си милионерски син, а тръгна от беднотията като всички ни. Не се дели, изхождай от чергата си, ела с нас! Човек трябва да върви с онова, което се развива, а не с това, което се изчерпва!“

И най-тежките му думи:

„Това, дето е сега, е временно!“

Методи наричаше временен живота, който бе завоювал.

Горчиво посрещна тези думи. Той не искаше да се върне в ужаса на нямането и глада.

Още по-горчиво му звучаха думите сега. Защото те излязоха пророчески. Той бе загубил всичко, а хората, които смяташе близки, го изоставяха.

Ходеше неспирно стъпка след стъпка по терасата. Би помислил човек, че иска да стигне някъде. Но в кръга, който правеше, не стигаше доникъде, с мъка гонеше само своите мисли. Методи тръгна от село също като него с бедняшката си торбичка. Години страда, лежа в затвора, ходи на война, върна се, а продължаваше да воюва с видими и невидими врагове, винаги заплашван от наказания и смърт. Той вярваше в някакъв друг живот през утрешния ден. Не изглеждаше по-

глупав от него. Имаше ум и образование дори повече. Но без да се бои от нямането и глада, от заплашванията и смъртта, не тръгна към това, което можеше да се постигне стига да знаеш как да посегнеш, не тръгна към съществуващото, а по някаква химера. Да, тъй му се струваха тогава ламтежите на приятеля му и без да се увлече по тях, той продължи по избрания свой път към печалбата.

Долавяше жестоката подигравка, която му бе устроена, но все още не искаше да признае, че е сбъркал. Всеки прави каквото може! А излезе, че избраното от Методи не било химера. Това пък, което той изгради, рухна като кула от карти за игра. Тъй да бъде! Можеше да се примири. Без лек оставаше само болката му: защо го изоставят, защо го преследват, защо тези, които той е чувствал винаги свои и близки — от едно тесто месени — не искат да си спомнят за него? Къде беше неговата грешка? Дали че наистина се делеше от тях, дали защото, без да изхожда от своята черга, тръгна по чужд път? Не можеше да си отговори. Душеше се в кладенеца от липсата на въздух и слънце, останал сам, изоставен, отминат, докато животът кипеше наоколо в някакъв неспирен устрем и преобразяваше всичко.

Тъкмо тия дни неочаквано при него дойде Методи. Пред вратата на улицата спря автомобил и от него слезе старият му приятел, същият, само че по-млад и пълен със сили. Заговори някак трескаво, нетърпеливо.

— Защо не ми се обаждаш? Какво става с тебе? — Погледна го и добави: — Позастарял си! Май си и болен!

Делчо му призна, че тъкмо мислел за него. Спомнял си някогашната им разходка до Княжево и пророческите думи, които му казал тогава.

Методи сви рамене:

— Не беше трудно да се предвиди!

Делчо някак тъжно добави:

— Сега виждам, че си имал право. Но в какво се състои моята вина, защо аз съм преследван?

Приятелят му смръщи лице:

— Преследван! Трябваше наистина да ти покажат какво значи да си преследван, защото между тебе и другите, които властта преследва, няма много голяма разлика!

Делчо пребледня. Събра сили и попита:

— Това ли е, което можеше да ми кажеш?

Методи хвърли бърз поглед към него. От лицето му изчезна сърдитият израз, заговори съвсем меко:

— Не съм дошъл да ти се карам и да те упреквам. Но смятах, че поне сега си разбрал всичко, както трябва... грешния път, по който бе тръгнал, и логичното, което днес следва...

Делчо стоеше развълнуван на терасата. Като болезнен хрип от него се откъртиха думите:

— С моя живот е свършено, аз съм изоставен, отминат от всичко и всички...

— Ако ти можеше да разбереш и приемеш същността на новото, което става около тебе, би се почувствал другояче!

Той загледа приятеля си с уморените си очи.

— Същността? Каква е тази същност?

Методи му остави номера на телефона си с поръчка да му се обади, ако има някакви нужди, и си отиде. А Делчо остана да обмисля за каква чудотворна същност загатваше приятелят му, която би го накарала да се почувства другояче, ако я разбере и приеме. Колкото повече се вглъбяваше да си обясни това, все повече покрусен се убеждаваше, че слепешката се е разминал с нещо невъзвратно в живота си...

* * *

Допреди година-две той още се появяваше на терасата сутрин или по късен следобед през слънчевите дни. Нещо трябва да се е случило с него, защото дълго време не го виждах. Стоеше още само къщата в квадрата от калкани, прозорци и балкони на многоетажните жилищни блокове. После и тя изчезна. На нейно място издигнаха последния жилищен блок, предвиден по тая улица.

А старият човек навярно живее в някой от многобройните наблизко апартаменти или може би е умрял.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.